

איזון אסטרטגי - חלום שנגוז

סא"ל ישי קורדובה

בתחום הרגיש והחיוני ביותר לסורים – תחום ההספקה הצבאית – חלו "קלקולים" חמורים במערכת היחסים עם הסובייטים. בנושא זה חוזרות ונשנות הידיעות כי הסובייטים, בעיקר בשל קשייהם הכלכליים, תובעים מלקוחותיהם, ובכלל זה מהסורים, תשלום חלקי או מלא עבור הציוד המסופק להם⁴. בעניין זה קבעו הסובייטים פומבית כי שיתוף הפעולה הצבאי בין סוריה לברית המועצות של שנות ה-70, וכי ברה"מ מעדיפה "שישלמו לנו במטבע זר קשה תמורת סוגים מסוימים של ציוד צבאי מתוחכם"⁵. משמעותה של תביעה כזו הינה הכבדה ניכרת נוספת על המשק הסורי, שמצבו בכל מקרה כבי רע, והגבלה על יכולתה של סוריה להצטייד בציוד החדש שבו היא מעוניינת. מכל מקום, ברור כי חלה ירידה בנכונות הסובייטית להיענות לתביעות סוריות בתחום הספקת אמ"ח חדיש⁶. מגמה סובייטית זו של הפחתת המחויבות הביטחונית של ברית המועצות כלפי סוריה מוצאת ביטוי נוסף, אך לא פחות חשוב בתהליך המסתמן של צמצום במספר היועצים הצבאיים הסובייטים בסוריה⁷. כל אלה נותנים ביטוי מוחשי וחרף ביותר של מדיניות סובייטית כוללת ובלתי נוחה לסורים, היוצרת מבחינתם מציאות חדשה. זו מתמצית בדבריו הבוטים של השגריר הסובייטי בסוריה, אלכסנדר זוטוב, שהגדיל לעשות כאשר קבע כי "סוריה חייבת לוותר על חתירתה לשוויון אסטרטגי-צבאי עם ישראל ולשים את הדגש על יכולת הגנתית"⁸. התבטאות זו מתקשרת ישירות למסרים נוספים שהעבירו הסובייטים לסורים על הפחתה משמעותית במחויבותה של ברית המועצות לסוריה אם תצא למלחמה בישראל⁹.

מנקודת ראותה של הצמרת הסורית ואסד בראשה, מציינת המדיניות הסובייטית המסתמנת שבר של ממש. המשטר "המפואר" הזה של אסד, שקיסניג'ר כינהו מנהיג "גאה,

המחויבות כלפי סוריה. יש בהחלט להניח כי בתחומים חשובים לסורים אין הסובייטים רואים עימם עין בעין. יותר מכך, אין כיום סוגייה מדינית חשובה שהסובייטים אינם מסתייגים, במידה זו או אחרת, מדרכם של הסורים בה ומתפיסתם אותה.

בנושא המשבר הלבנוני ניכר למשל ניסיון סובייטי להניא את הסורים מלהחריף את הלחימה בנוצרים, ויתכן אף להזהירם כי במקרה של הסלמה בלתי רצויה והיסחפות

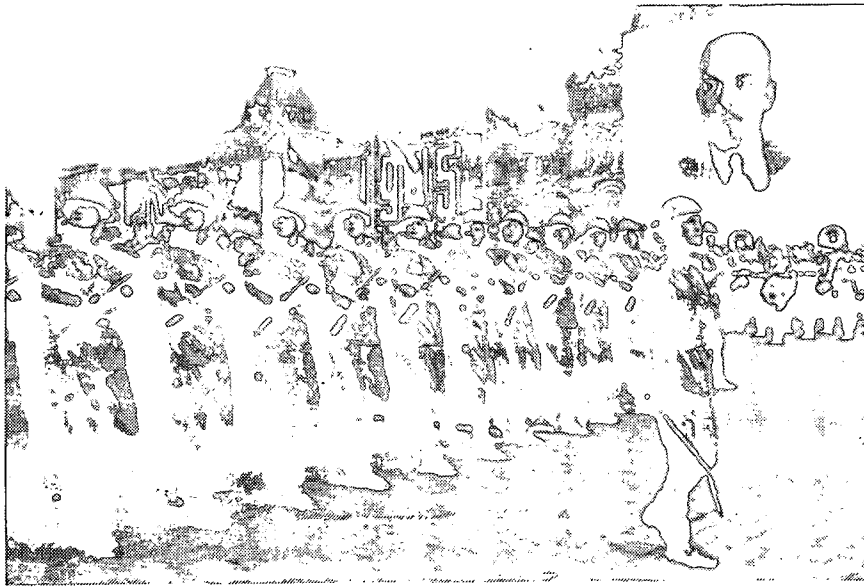
חאפז אסד – אדריכל רעיון האיזון האסטרטגי

כוחות נוספים למשבר, הם יוותרו לבדם במערכה¹⁰. בתחום ההסדר המדיני הכולל במזרח התיכון הולכת העמדה הסובייטית ומתקרבת לעמדה האמריקנית, למורת רוחם של הסורים ועל אפם וחמתם¹¹. בנושא זה צפוי גם כי הבקיעים ילכו ויעמיקו ככל שהתהליך המדיני יקרום עור וגידים. אז בודאי יחשפו הפערים בין העמדה הסובייטית הגורסת עידוד התהליך של הסדר ישראלי-פלסטינאי לבין העמדה הסורית, המעוניינת לחבל בו.

לאחרונה מחווים מדינאים, פרשנים וחוקרים דעתם, כי במזרח התיכון חלים תהליכים בעלי משמעות שלילית מובהקת מבחינתה של ישראל; כי נסתיים למעשה "עשור השלום" שישראל זכתה בו בעקבות ביקור סאדאת בסוף 1977 וכי "התקופה הטובה ביותר לישראל של שנות השמונים איננה עוד"¹². כהוכחה מציגים בעלי תפיסה זו, בין היתר, את סיומה של מלחמת איראן-עיראק, התעצמותה הצבאית חסרת התקדים של עיראק והתפנתה לסכסוך הישראלי-ערבי; את תהליך החלשתה של המונרכיה הירדנית והיחשפותה ללחצים מבית ומחוץ להשתלבות יתר במאבק עם ישראל ואת ביסוס מעמדה של סוריה כגורם הקובע בלבנון. בנוסף מודגשת כמובן העובדה, שאינה פחותה בחשיבותה מכל אלה שנמנו, כי פרוץ האינתיפדה וחוסר הצלחתה של ישראל למגרה, יצרו מצב שבו נשחקת יכולת ההרתעה של ישראל – ולדבר משמעות חמורה, במיוחד לאור תהליכי ההתעצמות הערבית.

אין להתעלם מחשיבות טיעונים אלה, ומהתפיסה העומדת מאחוריהם, כי חל שינוי משמעותי לרעה במצבה המדיני-אסטרטגי של ישראל. בד בבד, בחינת המצב מזווית אחרת תביא אותנו למסקנות שונות במידה רבה. בגזרה אחת לפחות נראה כי חל שינוי דרמטי במצבה המדיני-אסטרטגי של ישראל, והמדובר דווקא בשינוי לטובה ודווקא בזירת העימות העיקרית והחשובה ביותר מבחינתנו – עם האויב הסורי.

הסיבה לשינוי קיצוני זה אינה קשורה בישראל ואינה קשורה בסוריה, אלא נעוצה במהפכה העוברת היום על ברית המועצות ובשינוי המפליג במדיניותה עקב כך. פירושם הפרקטי של הפרסטרואיקה והגלזנוסט בתחום מדיניות החוץ, הינו התכנסות סובייטית ונסיגה ממחויבויות בינלאומיות, שבעבר נתפסו כמובנות מאליהן, והדבר חל גם על

ברה"מ מעוניינת להפחית במחויבותה הצבאית כלפי סוריה

קשוח וערמומלי¹⁰, ומזרחנים ציינו בהתפעמות את גדולתו, בכך שהפך את סוריה למעצמה אזורית¹¹ הביא אותה למעשה לשוקת שבורה. בעוד המצרים קוצרים את כל הפירות המדיניים המיוחלים ממדיניות של שלום ושבים למרכז העולם הערבי, ניצבים הסורים בבדידות מדינית עקרה ולא מזהרת כלל ועיקר. משטר אסד פיתח במשך שנים את תיאוריית "האיזון האסטרטגי" עם ישראל ובנה את התשתית לאיזון המיוחל על משוואה בעלת בסיס כפול: התעצמות צבאית חסרת תקדים וחסות מדינית כוללת של ברית המועצות. שינוי כללי המשחק הסובייטיים באזור שמת את הרגליים מבסיסה של המשוואה וקעקע את יסודות מדיניות החוץ והביטחון של סוריה, שנשמכה על תמיכה צבאית ומדינית מאסיבית של ברית המועצות. לפתע התברר גם, כי שיעבוד המשק הסורי במשך שנים לצורכי הביטחון לא נשא את הפירות המיוחלים, וההשקעות העצומות לצורך השגת "האיזון האסטרטגי" ירדו לטימיון. איזון זה הפך מחלום למקסם שווא. מבחינתה של ישראל יש להתפתחות זו חשיבות ממדרגה ראשונה. תחושת הבדידות הסורית ניכרת כבר עתה ומוצאת ביטויה הברור בנכונותו של אסד לחדש את הקשרים עם מצרים, גם במחיר הכרוך באובדן יוקרה. החיפוש אחר חיזוקים תחליפיים לברית המועצות יאלץ את סוריה גם למתן את מדיניותה כלפי שכנותיה הערביות, ובראש ובראשונה כלפי עיראק, וזאת במגמה להפיח רוח חיים בחזית המזרחית. אותות ראשונים למגמה זו כבר ניכרים, והיא עשויה לשאוב תאוצה לא רק בשל הנושא הישראלי, אלא גם בהקשר המתיחות שנוצרה בין שתי המדינות לבין תורכיה עקב שאלת מי הפרת. תהליך התקרבות כזה, ככל שיהיה בו מימד של איום כלפי ישראל, יבטא בתמציתו חולשה מדינית בסיסית של סוריה, מדינה האמורה

1989, עמ' 1-2 (ציטוט דברי השגריר הסובייטי בדמשק, אלכסנדר זוטוב, בראיון שנתן לוושינגטון פוסט).
 6. שם (ציטוט מקורות ישראליים מוסמכים על-כך ש"הסורים מקבלים מעט מדי ומאוחר מדי מבחינתם את הציוד שהם מבקשים, וכנראה שבמקרים רבים אחרים נענו בקשותיהם מהרסים בשלילה").
 7. עמנואל רוזן, "ברה"מ מפנה רוב יועציה מסוריה", מעריב, 12 בינואר 1990, עמ' 1.
 8. עמנואל רוזן ושפי גבאי, "ברה"מ במסר לאסד", מעריב, 21 בנובמבר 1989, עמ' 1-2.
 9. צדוק יחזקאלי, "ברה"מ לא תתמוך בסוריה בעת מלחמה", ידיעות אחרונות, 7 במארס 1990, עמ' 2.
 10. H. Kissinger, *Years of Upleaval*, Little, Brown and Company, Boston Toronto, 1982, p. 1097.
 11. Moshe Maoz and Avner Yaniv (eds.), *Syria Under Assad*, Croom Helm, 1986, p. 9.

להוות את לוז החזית המזרחית, אם תקום. לחולשה סורית כזו תהיה השלכה על מידת חופש הפעולה של ישראל – היה ותפרוץ מלחמה.

הערות:

1. ציטוט מתוך הרצאת שר הביטחון, י' רבין, בהשתלמות קצינים בכירים ב-15 פברואר 1990.
2. ציטוט בכיר במחלקת המזרח התיכון במשרד החוץ הסובייטי, כפי שהופיע בעיתון אלקבס הכווייתי. גיא בכור, "ארה"ב פינתה את שגרירותה במערב ביירות", חדשות, 7 בספטמבר 1989, עמ' 3.
3. שפי גבאי, "חששות בעולם הערבי משינוי העמדה הסובייטית בנושא המזה"ת", מעריב, 25 בספטמבר 1989, עמ' 4.
4. שפי גבאי, "רמטכ"ל צבא סוריה במוסקווה – מבקש לרכוש מטוסים וטילים", מעריב, 19 באוקטובר 1989, עמ' 2; שפי גבאי, "סוריה ביקשה מארגנטינה סיוע בפיתוח קונדור-2", שם, 25 בספטמבר 1989, עמ' 2.
5. עמנואל רוזן ושפי גבאי, "ברה"מ במסר לאסד: נגמרו שנות השפע", מעריב, 21 בנובמבר

